

Και έτσι, βιαστικοί, ένα χρόνο πριν από τον κανονικό, μπήκαμε στη νέα χιλιετία. Τι έχει λοιπόν να μας προσφέρει ο νέος θαυμαστός κόσμος του ύστερου καπιταλισμού; Δέκα χρόνια μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, η ομιχλώδης πραγματικότητα έγινε περισσότερο διαφανής. Η επίθεση του κεφαλαίου εναντίον της εργατικής τάξης είχε αρχίσει με τον Ρίγκαν και τη Θάτσερ, στα πλαίσια της θεωρίας και της πρακτικής του νεο-φιλελευθερισμού, δηλαδή του σύγχρονου νεο-συντηρητισμού. Από τις αρχές της δεκαετίας του '90, χωρίς πλέον το αντίπαλο δέος, η επίθεση συνεχίστηκε και γενικεύθηκε με πρωταγωνιστές τους σοσιαλιστές, σοσιαλδημοκράτες ή «αριστερούς»: με τον Κλίντον στις ΗΠΑ, τον Μπλερ στην Αγγλία και με τους ομοϊδεάτες τους στις περισσότερες χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης.

Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου κύματος του νεο-συντηρητισμού; Επίθεση εναντίον των εργατικών δικαιωμάτων: «απορρύθμιση» (ποτέ δεν ήταν «ρυθμισμένη») της αγοράς εργασίας, ελαστικοποίηση, προσωρινότητα, ένταση της ανεργίας, νέα παρασιτικά επαγγέλματα στον τομέα των υπηρεσιών. Μόνο στην Ευρώπη, οι άνεργοι ξεπερνούν τα 30 εκατομμύρια. Ταυτόχρονα: ανεξέλεγκτη δράση των διεθνικών εταιρειών, διόγκωση του παρασιτικού χρηματιστικού κεφαλαίου (πάνω από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια διακινούνται καθημερινά στα διάφορα χρηματιστήρια), όξυνση της αντίθεσης φτώχειας/πλούτου. Στις ΗΠΑ, π.χ., το 1980 το 1% του πληθυσμού κατείχε το 20,5% του κοινωνικού πλούτου. Το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 31,9% το 1989 και στο 40% το 1997. Αντίστοιχα, στις ΗΠΑ, το 25% των παιδιών υποσιτίζονται, ενώ 40 εκατομμύρια ζουν κάτω από το όριο φτώχειας.

Η αντίθεση φτώχειας-πλούτου είναι η φανερή όψη της εντεινόμενης εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης στις χώρες του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού. Αλλά η θεμελιακή αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας, στη φάση της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου, συγκεκριμενοποιείται στις σχέσεις με τις χώρες του μη αναπτυσσόμενου καπιταλισμού με την εξάρθρωση των οικονομιών τους, την άγρια εκμετάλλευση των πρώτων υλών και της εργατικής τους δύναμης, με την αύξουσα προλεταριοποίηση του αγροτικού πληθυσμού και το σπινάκι του στις φριχτές μεγαλουπόλεις που χαρακτηρίζουν τους καπιταλιστικούς θύλακες στην Άπω Ανατολή, αλλά και στην Αφρική και τη Λατινική Αμερική.

Και όμως: με τις νέες τεχνολογίες και την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, η γη θα μπορούσε σήμερα να θρέψει άνετα τα 6 δισεκατομμύρια των κατοίκων της. Αλλά στον καπιταλισμό η παραγωγή δεν αποβλέπει στις δημιουργίες αξιών χρήσης, αλλά εμπορευμάτων, δηλαδή στην απόσπαση και την ιδιοποίηση της υπεραξίας που δημιουργείται

στο χώρο της παραγωγής. Τα υπόλοιπα είναι άμεσες ή έμμεσες συνέπειες αυτής της θεμελιακής σχέσης. Έτσι ο ανταγωνισμός γίνεται σήμερα, περισσότερο από ποτέ, κυρίαρχη σχέση μεταξύ του κεφαλαίου και της εργασίας, μεταξύ των εθνών, μεταξύ των διεθνικών μεγαθρών, μεταξύ του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού και των υπόλοιπων χωρών του πλανήτη.

Αλλά η φτώχεια μέσα στον πλούτο, η ανεργία, η αβεβαιότητα, το χαμηλό πνευματικό επίπεδο, η εισροή κυμάτων από εξαθλιωμένους μετανάστες, δημιουργούν μια νέα πραγματικότητα στις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες. Οι νέες πραγματικότητες του ύστερου καπιταλισμού δεν είναι εύκολο να κατανοηθούν. Συνήθως κατανοούνται ανεστραμμένα, στα πλαίσια της φανακισμένης συνείδησης που δεσπόζει φυσιολογικά και που καλλιεργείται από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς. Έτσι η «ανάπτυξη» νοείται αφηρημένα ως αγαθό. Η κενή, αρνητική ελευθερία, ως πραγματική ελευθερία. Ο μετανάστης, θύμα του καπιταλισμού, θεωρείται εχθρός από το άλλο θύμα, τον άνεργο Ευρωπαίο ή Αμερικανό. Ο ρατσισμός και ο νεοφασισμός είναι κινήματα που τρέφονται από την αθλιότητα του καπιταλισμού και από την αδυναμία του εργατικού κινήματος να δώσει επαναστατική διέξοδο στην κρίση. Δεν είναι τυχαίο ότι ο φασισμός και ο ναζισμός νίκησαν το εργατικό κίνημα κατά την περίοδο της μεγάλης κρίσης του τέλους της δεκαετίας του '20. Η άνοδος των νεοναζιστικών κινήματων στη σημερινή Ευρώπη είναι το δηλητηριώδες προϊόν της κρίσης των κοινωνιών της και της ήττας του εργατικού κινήματος.

Η νέα κοινωνική βαρβαρότητα και η κρίση βροίσει την έκφρασή της σε νέες μορφές τέχνης και σε νέες ιδεολογικές μορφές. Το μεταμοντέρνο αισθητικό και ιδεολογικό χάος, η τέχνη κενωμένη από περιεχόμενο, η ιδεολογία του τέλους των ιδεολογιών και του τέλους των «μεγάλων αφηγήσεων», είναι προϊόντα της κρίσης, του χάους, του ατομισμού, της έλλειψης προοπτικής ενός κόσμου που πνέει τα λοίσθια αλλά που δε λείει να πεθάνει. Τέλος λοιπόν των «μεγάλων αφηγήσεων», δηλαδή της μεγάλης τέχνης, της ορθολογικής φιλοσοφίας, της προσπάθειας για κατανόηση της φυσικής και της κοινωνικής πραγματικότητας! Στη θέση του ευρωπαϊκού ορθολογισμού και του μαρξισμού, ο νεο-σχολαστικισμός των αποδομητών, της φιλοσοφίας της γλώσσας, της ερμηνευτικής. Στη θέση του υλισμού, η έκπτωτη μορφή των υπολειμμάτων του λογικού θετικισμού. Και για τα λαϊκά στρώματα, τα σκουπίδια του εγγλέματος, του σεξ, της βλακειάς, του πιο χυδαίου αστικού υλισμού.

Λοιπόν; Μπροστά στις νέες σύγχρονες μορφές βαρβαρότητας, οργάνωση της αντίστασης. Της υπεράσπισης ό,τι θετικού δημιούργησε η ανθρώπινη ιστορία, με προοπτική μια κοινωνία συνεργασίας, ισότητας και ελευθερίας. Οι μελλοντικοί αγώνες θα κριθούν στη βάση: εκεί όπου συγκρούεται το κεφάλαιο με την εργατική τάξη. Αλλά η σύγκρουση αυτή, για να είναι δημιουργική, απαιτεί τους ανοιχτούς ορίζοντες της θεωρίας. Εκεί βρίσκεται και ο ρόλος της μη συμβιβασμένης, της μη ενσωματωμένης διάνοησης.

Μ' αυτή την έννοια δικαιολογούνται και ορισμένα αφιερώματα της Ουτοπίας. Κριτικά (αλλά όχι μηδενιστικά) στην περίπτωση του Popper και του Καστοριάδη, φιλικά στην περίπτωση του Λεκατσά, του Ιμβριώτη και του Μészáros. Στο σημερινό αφιέρωμα παρουσιάζουμε κάποια «δείγματα γραφής» ενός σημαντικού Ευρωπαίου διανοητή, άγνωστου σχεδόν στην Ελλάδα: του Jacques D'Hondt. Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύονται επίσης δύο αξιόλογες μελέτες, σχόλια και κείμενα επικαιρότητας.